

Instytut Pamięci Narodowej - Łódź

<https://lodz.ipn.gov.pl/pl6/aktualnosci/163154,Wystawa-Zaglada-zydowskich-miasteczek-na-terenie-województwa-lodzkiego.html>
27.04.2024, 09:28

Wystawa „Zagłada żydowskich miasteczek” na terenie województwa łódzkiego

Od marca do listopada 2022 r. na terenie województwa łódzkiego prezentowana jest wystawa „Zagłada żydowskich miasteczek” przygotowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi

Zagłada „żydowskich miasteczek” rozpoczęła się w Kraju Warty z inicjatywy namiestnika tej prowincji Artura Greisera jesienią 1941 r. Jako pierwszych zgładzono 3,5 tys. żydowskich mieszkańców powiatu Konin. Zbrodni dokonało SS-Sonderkommando dowodzone przez Herberta Lange. Ta sama jednostka stanowiła później załogę obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem, do którego 3 marca 1942 r. Niemcy wywieźli 3200 Żydów z getta w Żychlinie. Wiosną i latem 1942 r. zlikwidowano również getta w Kutnie, Poddębicach, Bełchatowie, Łasku, Pabianicach, Sieradzu, Wieluniu, Zduńskiej Woli i innych miasteczkach i wsiach ziemi łódzkiej włączonych do III Rzeszy. Równocześnie w tzw. Generalnym Gubernatorstwie Niemcy rozpoczęli w marcu 1942 r. tzw. Akcję "Reinhardt", czyli eksterminację Żydów, która objęła m.in. wschodnią część dawnego województwa łódzkiego włączonego w 1939 r. do GG. Do jesieni 1943 r. niemieccy okupanci wywieźli mieszkańców gett z GG do obozów zagłady w Bełżcu, Treblince, Sobiborze i zamordowali tam 1,7 mln osób. „Nie masz już, nie masz w Polsce żydowskich miasteczek, [...] krew piaskiem przysypano, ślady uprzątnięto” – pisał Antoni Słonimski w wierszu „Elegia miasteczek żydowskich”. Zagłada unicestwiła żydowskie społeczności zakorzenione na polskiej ziemi niekiedy od setek lat. Dziś o ich obecności świadczą jedynie trawione przez czas cmentarze oraz tablice i pomniki upamiętniające ich zagładę.

געדענקען און די פויערלי ציין האבן זיך אליין מודה גע- ווען אז זיי זענען אריסן קאליע צו מאכן ברויזשע מאנדאטן

זאגלאדא זיידווישקיי מיאסטעצק

22 czerwieca 1941 r. armia niemiecka zaatakowała terytorium Związku Radzieckiego. Za posuwającymi się oddziałami Wehrmachtu na zdobywane tereny wkraczały, podobnie jak w czasie agresji na Polskę, oddziały specjalne (Einsatzgruppen), których zadaniem było likwidowanie „wrogów III Rzeszy”, do których zaliczono także Żydów. Działalność Einsatzgruppen zapoczątkowała „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej” - w ciągu kilku miesięcy naziszi wymordowali na Wschodzie pod pretekstem walki z partyzantami, niekiedy przy współudziale jednostek i grup miejscowej ludności, ok. 1,2 mln Żydów. Gdy stało się jasne, że zbyt wolne postępy na froncie wschodnim oddalają realizację planu przesiedlenia wszystkich Żydów europejskich na Syberię, naziszi przystąpili do ich eksterminacji na ziemiach polskich.

W Kraju Warty Niemcy rozpoczęli zagładę Żydów z inicjatywy namiestnika tej prowincji Artura Greisera jesienią 1941 r. Jako pierwszych zgładzono 3,5 tys. żydowskich mieszkańców powiatu Koronin. Zbrodni dokonało SS-Sonderkommando dowodzone przez Herberta Lange, ta sama jednostka, która stanowiła później załogę obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem.

Wiosną i latem 1942 r. zlikwidowano getta w Belchatowie, Łasku, Pabianicach, Sieradzu, Wieluniu, Zduńskiej Woli i innych miasteczkach i wsiach ziem łódzkiej włączonych do III Rzeszy. Podczas wysiedleń dokonywano selekcji: osoby uznane za zdolne do pracy kierowano do getta łódzkiego lub innych obozów pracy Kraju Warty, resztę wywożono do Chełmna.

Likwidacja getta w Pabianicach - maj 1942 r. (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi)

Akcja likwidacji gett odbywała się z wyjątkową brutalnością, po każdej z nich w opustoszałych dołkach pozostawiali dbejsięci ciał zamordowanych mężczyzn, kobiety i dzieci. Na zdjęciu: likwidacja getta w Sieradzu - sierpień 1942 r. (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi)

„[W Pabianicach] otoczono getto policją i członkami formacji partyjnych i wywieziono z miasta na plac sportowy firmy Krusche, których potem przepędzono przez miasto na plac sportowy firmy Krusche i Ender. Kilkoma ulicami długim szeregiem szli Żydzi w smutnym pochodzie bicia i poniewierani na oczach tysięcy Polaków i Niemców przez miasto.” (Fragment raportu o likwidacji pabianickiego getta członka Szarych Szeregów hm. Adama Stępnia ps. „Baryka” z sierpnia 1942 r.)

Artur Greiser (1897-1946) - w latach 1939-1945 namiestnik Rzeszy w Kraju Warty, odpowiedzialny za eksterminację Polaków i Żydów. W 1945 r. został ujęty na terenie Niemiec przez Amerykanów i przekazany stronie polskiej, w 1946 r. Najwyższy Trybunał Narodowy skazał go na karę śmierci, wyrok wykonano publicznie w Poznaniu. (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie)

Harmonogram działań przy wystawie:

2-15 marca, Żychlin - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

16-30 marca, Kutno - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

30 marca-21 kwietnia, Poddębice - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

19-31 maja, Brzeziny - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

1-22 czerwca, Aleksandrów Łódzki - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

23 czerwca - 18 lipca, Kalisz - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

10-24 lipca, Bełchatów - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

24 lipca - 4 sierpnia, Żelów - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

5-18 sierpnia, Sieradz - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

19 sierpnia - 1 września, Zduńska Wola - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

2-30 września, Łódź - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

3-13 października, Radomsko - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

14 października - 3 listopada, Piotrków Tryb. - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"

4-18 listopada, Tomaszów Maz. - prezentacja wystawy "Zagłada żydowskich miasteczek"